

Ammattistartti, yhdessä yksilöllisiin tavoitteisiin

Yhä enenevässä määrin moni nuori on epävarma omasta ura- ja ammatillisesta polustaan. Yhteiskunnalliset muutokset ovat muovanneet ammatteja ja ammatinkuvia sekä eettistä suhdetta työhön. Epävarmuus siitä, mikä on se juttu ammatillisesti tai mihin minulla on realistiset mahdollisuudet, kuuluvat aikuistuvan nuoren elämään.

Ohjaava ja valmistava koulutus, Ammattistartti, on juurruttanut paikkansa tukea ja vahvistaa opiskelijoiden edellytyksiä suorittaa ammatillinen perustutkinto. Jyväskylän ammattiopistossa Ammattistartti on tukenut satoja nuoria heidän ura- ja elämänhallintataidoissa. Toiminta on saavuttanut hyvät ja toimivat käytänteet, mutta sanontahan kuuluu ”vierivä kivi ei sammaloidu”, joten on tärkeää pitää yllä muutoksen kipinää.

Tässä artikkelissa esitellään kehittämistyönä tehtyä ohjaavan ja valmistavan koulutuksen vuosikelloa, joka rakentuu koulutuksen järjestäjän kuusijaksojärjestelmään. Jokaiselle jaksolle on nimetty oma teema, joka rakentuu erillisistä projekteista.

Jatkuva uudistaminen

Ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaava ja valmistava koulutus eli ammattistartti on 2010 lähtien vakinaistettu osana ammatillista koulutusta. Ammattistartti on suunnattu ensisijaisesti nuorille, jotka ovat päättäneet peruskoulun eivätkä vielä tiedä mikä on heidän ammatillinen urapolku tai he ovat opintojen alkuvaiheessa todenneet, että valitsemansa ammattiala ei ole oma juttu. Valtakunnallisen opetussuunnitelman perusteen mukaan koulutuksessa korostuu *ohjaus, yksilöllisyys, toiminnallisuus, käytännönläheisyys, myös oppilaitoksen ulkopuolinen tapahtuva opiskelu* (OPH 2010). Koulutus on lunastanut oman paikkansa, se on nähty erittäin tarpeellisena ja hyödyllisenä toimintana osana ohjaavaa ja valistavaa koulutusta. (Jäppinen 2010, 115).

Jyväskylän ammattiopiston Ammattistarttikoulutus on ollut toiminnassa 2006 kokeilusta alkaen, jolloin luotiin hyvä perusta ja käytänteet koulutukselle. Vuodesta 2010 Ammattistarttikoulutus vakinaistettiin osaksi ammatillista koulutusjärjestelmää ja toiminto sai oman koulukohtaisen opetussuunnitelman. Opintojen laajuudeksi on määritetty valtakunnallisesti 20 – 40 opintoviikkoa (OPH 2010) painotuksella yli 20 opintoviikkoa. Henkilöstöresurssia koulutukseen on varattu kasvatusohjaajan, opet-

tajan ja koulutussuunnittelijan verran, lisäksi koulutuksessa on mukana lisäopetuksen opettajaresurssia ja osa työajastaan nivelvaiheen opinto-ohjaaja.

Ammattistarttikoulutukseen on varattu 80 aloittavaa opiskelupaikkaa kalenterivuosittain. Vakinaistamisen jälkeen syksyisin on aloittanut samanaikaisesti kaksi opiskelijaryhmää ja lisäksi yksi ryhmä edellisten orientaatiojakson jälkeen. Vuoden vaihtumisen jälkeen on aloittanut yksi ryhmä, joka koostuu lähinnä opintojensa alkuvaiheessa keskeyttäneistä nuorista niin ammatillisesta koulutuksesta kuin lukiokoulutuksesta. Viimeaikaiset yhteiskunnalliset muutokset mm. nuorisotakuu on lisännyt opiskelijoiksi hakijoiden määrää. Edellisenä lukuvuotena on ohjausryhmiä ollut viisi perinteisen neljän tai kolmen ryhmän sijaan. Eli opiskelijamäärät ovat nousseet yli sataan starttinuoreen.

Ammattistarttikoulutuksessa opiskelijamäärien lisääntyessä myös ohjauksen tarve kasvaa. Vanhat ja hyviksi todetut ohjaukselliset toiminnot eivät enää vastaa niitä odotuksia, joita sille on luotu. On pyritty rakentamaan joustava, mutta järjestelmällinen ohjauksen vuosikello, joka kykenee vastaamaan sille asetetut tarpeet ja erityisesti huomioimaan asiakkaiden heterogeenisyyden. Toiminnalla pyritään karsimaan päällekkäisyyksiä ja suuntaamaan ohjaus niin, että kaikki sen tasapuolisesti saavuttavat.

Nuorella on paljon odotuksia siitä, että hänen äänensä tulee kuulluksi. Koulutuksen järjestäjän tavoite on tukea nuorta ja auttaa hänen urakehitystään tavoitteen suuntaisesti. Tiivis ja intensiivinen työskentelyperiodi haastaa ohjauksen ja nuoren yhteistyöhön. Tämä toiminta tulee olla tavoitteeltaan merkittävä nuorelle. Nuoruusiän valinnoilla on merkityksellinen pohja sille elämäkululle, jonka nuori aikuisena elää (Kärkkäinen, M. 2013).

Vuosikello teemoitettuihin moduuleihin

Kehittämistyönä Jyväskylän ammattiopiston ammattistarttikoulutukseen ohjauksellinen vuosikello on pyritty rakentamaan siten, että se vastaa ohjaustavoitteiltaan niin

yksilöllisiä kuin yhteisöllisiä tarpeita. Ammattistarttiopinnot on rakennettu teemoitettuin moduuleina, jolloin ohjaus toteutetaan osana projekteja. Tällä pyritään sitouttamaan nuoret oman elämänsä suunnitteluun ja kokonaisuuksien hallintaan osana omaa urapolkuaan sekä elinikäistä oppimista. Näin hyödynnetään sitä tietoa, että nuori toimii oman elämän asiantuntijana (Peavy, R. 2000, 52).

Kehittämistyönä on rakennettu malli, jossa ohjaavan ja valmistavan koulutuksen kokonaisuus rakentuu koulutuksen järjestäjän rakentamaan kuusijaksojärjestelmään eli tässä tapauksessa kuuteen erilliseen teemoitettuun moduuliin. Kehittämishankkeen alkuvaiheessa projektityöskentelylle ei uskallettu jättää kuin kolme työpäivää viikkoa kohden, mutta esimiesten tuettua suunnitelmaa, työskentelymalli on muutettu kokonaisvaltaiseksi työtavaksi. Nuoren näkökulmasta opiskelu rakentuu kuudesta nimeytystä teemakokonaisuudesta, jotka rakentuvat erillisistä projekteista. Työviikon aikana neljä päivää koostuu projektista, johon opinto-ohjaus on sidottu ja yksi työpäivä on henkilökohtaisen suunnitelman mukaan muita valinnaisia opintoja, josta osa on integroitu projektille. Tarpeen mukaan päivää käytetään henkilökohtaiseen tai ryhmäohjaukseen.

Rakenteen tavoitteena on, että se kannustaa omaehtoiseen työskentelyyn, ja ammattitaitoinen henkilökunta tukee ja vahvistaa nuoren omia valintoja. Luodaan eikoulumaista ohjauksen kuin myös ryhmäohjauksen mallia. Ryhmän tuki ja vertaisohjaus saa vahvemman roolin, vastaavasti ohjaajan rooli on tukea erilaisten ryhmien muodostumista. Työskentely painottuu tietoiseen toimintaan, itsetuntemukseen, valintojen tekemiseen ja toteuttamiseen. Näihin nuori tarvitsee ohjausta ja tukea, aikaa ja tilaa sekä konkreettista tekemistä vertaistensa kanssa. Itseohjautuvuus ei synny itsestään, sillä liika vapaus ja puutteellinen tuki voi jättää nuoren yksin (Ollikainen, S. 2006, 6). Luonnollista on tuntea epävarmuutta, toisaalta on myös välttämättöntä, että pystyy arvioimaan itseään ja elinympäristöään realistisesti.

Havaittavissa on, että erityisesti yhteiskunnallinen epävarmuus voi ruokkia tilanteita, jossa ei ole haluja eikä tarmoa tehdä pitkántähtäimen suunnitelmia. Elämänhallinnan haasteellisuus muodostuu yksittäiselle nuorelle ylitsepääsemättömäksi, jolloin arki ja tulevaisuuden suunnitelmat eivät ole tasapainossa. Tällaisissa tilanteissa ohjauksella

on pyrittävä löytämään keinoja, joilla voidaan tukea yksilöä kasvamaan epävarmuudessa, hallitsemaan muuttuvia olosuhteita sekä löytämään elämästään kuin myös koulutuksesta joustavuutta, painottaa Tenhunen-Ruotsalainen (2012) artikkelissaan. (Tenhunen-Ruotsalainen, L. 2012. 204–207.)

Ammattistartin ohjauksesta vastaa opinto-ohjaaja, koulutussuunnittelija, opettaja(t) ja kasvatusohjaaja. Ohjausvastuun jakaminen ja jokaisen ammatillisen osaamisen tuominen nuoren hyväksi on nivelvaiheen opinnoissa hyvin tarkoituksenmukaista ja merkityksellistä – asiakaslähtöistä työskentelyä. Ohjaus perustuu holistiseen ohjausotteeseen, jolloin ohjaus on kaikkien yhteinen tehtävä. Ohjaustyö saavutetaan vuorovaikutuksessa, jossa nuori valitsee tilan ja paikan. Pyritään yhteisölliseen, tasaver-
taiseen ja autenttiseen työskentelyyn, missä tavoitellaan ennakkoluulottomuutta.

Epävarmuuden tunteet liittyvät osaltaan tähän prosessiin, ja ohjaajan on tärkeää olla tekemättä nuoren puolesta asioita, joita hän voi tehdä itse. Nuoren tulee kantaa itse vastuunsa. Lainatakseni Vehviläisen (2001) sanoja

Ohjaajan katsotaan olevan pikemminkin sellaisen prosessin asiantuntija, jossa nuori oppii itse käsittelemään kokemuksiaan, käyttämään resurssejaan, ratkaisemaan ongelmiaan ja suuntaamaan oppimistaan.
(Vehviläinen, S. 2001. 13.)

Ympäristön monimuotoisuuden mahdollisuudet tukevat osallistuvuutta. Nuorella tulee olla tunne siitä, että koulu ja koulutus ovat hänen juttunsa. Jo pelkästään fyysiset seinät ympärillä tulisi houkutella nuoren halun osallistua ja sitoutua toimimaan. Muutos aktiivisempaan työskentelyyn ei aina ole helppoa opiskelijoille, hellä saattaa olla vahvat aiempien oppimiskokemusten tuottamat odotukset siitä, miten opettaja tai ohjaaja toimii ja mitä opiskelijalta edellytetään. (Rasku-Puttonen, H. 2013,14.)

Tavoiteltavaa on, että aikuistuvalla nuorella olisi realistinen käsitys omista vahvuuksistaan, tavoitteistaan, itsestään oppijana sekä erityisesti siitä, miten hänen tulisi toimia ja kehittyä nämä saavuttaakseen. Ohjauksen yksi tavoite on auttaa nuorta näkemään elämä jatkumona, kannustaa häntä tekemään tulevaisuutensa kannalta oikeita ja järkeviä päätöksiä. Tavoitteena on kehittää opiskelijan oman asiantuntijuuden kehittymistä. Ohjaus on Peavya (2006) mukaillen silloin hyvää, kun se parantaa

ihmisten keskinäistä ymmärrystä, lisää avunhakijan (tässä tapauksessa nuoren) itsearvostusta ja auttaa parantamaan sosiaalisessa elämässä menestymiseen tarvittavia taitoja ja tarjoaa sosiaalista tukea ja emotionaalista turvallisuutta. (Peavy, R. 2006,21.)

Teemoitetut moduulit vuosikelloon on kirjattu mahdollisimman kuvaavasti: kohti opintoja ja työelämää, arjen taidot, hyvinvointia itselle ja muille, työssäoppimiseen valmentautuminen, ammatilliset koulutukset tutuksi ja työelämätaidot. Sisällöllisesti kaikki opinnot on pyritty rakentamaan niin, että ne olisi mahdollista toteuttaa projektimuotoisina opintoina. Teemat antavat viitteitä siitä, mikä on moduulin painotus, jolloin nuori voi ennakkoiden valita itselleen tarkoituksenmukaisimman kokonaisuuden. Sisällöllisesti teemat muotoutuvat nuorten suunnittelemista projekteista.

Toiminta perustuu luottamukseen ja turvalliseen ilmapiiriin. Tavoitteena on lisätä rohkeutta kysyä epävarmoissa tilanteissa. Yhteisvastuullisessa työskentelyssä nuoren mahdollisuus vaikuttaa ja osallistua lisääntyvät” Kaveria ei jätetä” - hengessä.

Ohjauksen toiminta-alueet voidaan Lerkkasen (2002) mukaan esittää kolmen kukkulan mallina: oppimisen ja opiskelun ohjaus, ammatillisen suuntautumisen ohjaus ja henkilökohtaisen kasvun ja kehityksen ohjaus. Opiskelijan ammatillinen identiteetti rakentuu näiden kaikkien tavoitteiden saavuttamisen pohjalta ja sitä kautta myös kunkin tarvitsema ohjaustarve vaihtelee omien opintojen ja elämänvaiheen mukaan.

Ammattistarttityöskentelyssä on tärkeämpää kulkea rinnan kuin kontrolloida (Amundson, N 2005, 30). Painotus on elinikäisen oppimisen työskentelymallissa, ja henkilökohtainen urasuunnittelu on osana projektia. Elämme aikakautta, jossa nopeampainen työn ja koulutuksen vuorotahtisuus on yleisempää kuin koskaan aiemmin. Opiskelu ja ohjaus ovat muuttuneet elinikäiseksi oppimisen ja ohjaamisen prosessiksi, missä tarkoituksenmukaisten opiskelu- ja työpolkujen löytäminen vaatii suunnitelmallisuutta ja reagoitiherkkiä ohjauskäytänteitä. Tulevaisuudessa työ vaatii luovuutta, yhteisöllisyyttä, tiimityötä, verkostoitumista ja ongelmaratkaisukykyä. Pitää löytää rohkeutta irrottautua perinteisestä roolituksesta. (Vuorinen, R.

11.9.2013)

Ennen kaikkea kysymys on rohkeudesta lähteä kohti tuntematonta: Saavuttaa niitä avaintaitoja, jotka edesauttavat selviytymistä niin elämännäköisyydestä kuin uraohjauksen näkökulmasta. Tämä sama koskee myös ohjaajaa: Hänellä ei ole valmista, oikeaa tietoa, vaan hän on mukana prosessissa ja osallistuu siihen. Hän tekee työtä omalla persoonallaan, vaalii sitä kipinää, joka vie eteenpäin.

LÄHTEET

Amundson, N.E. 2005. Aktiivinen ohjaus: opas uraohjauksen ammattilaisille. Helsinki: Psykologien kustannus. 2005.

Jäppinen, A-K. 2010. Onnistujia opinpolun siirtymissä. Ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaavan ja valmistavan koulutuskokeilun (ammattistartti) vaikuttavuus. Loppuraportti. Raportit ja selvitykset 2010:2. Opetushallitus. Jyväskylä.

Kärkkäinen, M. 2013. Ammattistartin anti. Tarinoita nivelvaiheesta – Kun kaikki on yhtä kujalla siitä, että mihin me ollaan menossa. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen pro gradu-tutkielma.

Lerikkanen, J. 2002. Koulutus- ja uravalinnan ongelmat. Koulutus- ja uravalinnan tavoitteen saavuttamista haittaavat ajatukset sekä niiden yhteys ammattikorkeakouluopintojen etenemiseen ja opiskelijoiden ohjaustarpeeseen. Jyväskylän ammattikorkeakoulujen julkaisu 14.

Lerikkanen, J. 2012. Ohjaustarve ja sen arviointi. Jyväskylän ammattikorkeakoulu/amatillinen opettajakorkeakoulu. Luento 30.1.2013.

Ollikainen, S., 2007. En ole syrjäytynyt - olen nuori! Psykologian lisensiaatintutkimus. Psykologian laitos. Jyväskylän yliopisto.

OPH Määräys 15/011/2010. Ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaava ja valmistava koulutus 2010. Opetussuunnitelman perusteet. Oy Fram Ab. Vaasa.

Rasku-Puttonen, H. 2013. Rutiinien ravistelua. Teoksessa Yhdessä parempaan pedagogiikkaa: interaktiivisuus opetuksessa ja oppimisessa. Toimittaneet Jääskelä, P., Klemola, U., Lerikkanen, M-K., Poikkeus, A-M., Rasku-Puttonen, H., Eteläpelto, A. Jyväskylä. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. 2013.

Peavy, R. V. 2000. Sosiodynaaminen ohjaus: konstruktivistinen näkökulma 21. vuosisadan ohjaustyöhön. Psykologinen kustannus. 1999.

Peavy, R. V. 2006. Sosiodynaamisen ohjauksen opas. Psykologinen kustannus. 2006.

Vehviläinen, S. 2001. Ohjaus vuorovaikutuksena. Helsinki: Gaudeamus. 2001.

Vuorinen, R. 2013. Ohjauksen arviointi ja tulevaisuus. Jyväskylän ammattikorkeakoulu/amatillinen opettajakorkeakoulu. Luento 11.09. 2013.